

Zprávy a poznámky

Za Ferdinandem Kratinou.

Ferdinand Kratina, docent psychologie brněnské university, zemřel po delší chorobě 14. prosince 1944, nedosáhnuv celých šedesáti let (narozen 7. V. 1885). Jako vědecký pracovník v psychologii vystoupil teprve r. 1929 články o eidetice. Jeden z nich („Dnešní stav eidetiky“) je otiskem z jeho první knihy „Eidetická vloha u mládeže“ (vydána vlastním nákladem 1930). Je založen na podrobné znalosti literatury a je vhodným úvodem k vlastnímu konkrétnímu výzkumu, jehož cílem je zjistit, v jaké míře se vyskytují eidetické jevy u nás a jak závisí na věku. Kratina vyšetřil přes 300 studentů olomouckého gymnasia a potvrdil, že od 11 do 20 let této vlohy z počátku přibývá, pak ubývá kvantitativně (zbývá jen menší počet eidetiků) i kvalitativně (obrazy se stávají chudšími, ztrácejí barvu; schopnosti mít názorové obrazy bez vnějšího podnětu ubývá); končí definicí eidetických obrazů: podstatným znakem je, že jsou reprodukcí vjemů a že jsou skutečně viděny. Tato práce je provedena se vzornou pečlivostí.

V roce 1931 zkoumal v psychologické ústavě lipské university u F. Kruegera jeden druh t. zv. aktuální genese, kterýžto pojem uvedl do psychologie Sander. Při tom se vjemové podněty exponují několikrát za sebou s rostoucí dokonalostí. Roste buď osvětlení nebo prokreslení nebo — případ, kterým se zabýval Kratina — roste velikost. Za týchž podmínek vyšetřoval předtím v témže ústavu aktuální genesi Wohlfahrt (disertace z roku 1925), ale na tvarech téměř zcela geometrických. Kratina exponoval obrazce složitější, většinou nepravidelné. Svým výzkumem potvrdil dříve vyslovené these útvarových psychologů lipských nebo aspoň důvody pro tyto these, totiž o primátu celku nad částí a citovém rázu původních ještě nediferencovaných celostí. Zjistil také, že modré světlo stejně silné jako červené vede k stejně zřetelnému vnímání až teprve při větší velikosti exponovaného tvaru. V knižním vydání této práce („Studie z tvarové psychologie“) předeslal zase experimentální části theoretický úvod, kde vykládá a obhajuje nauku lipské školy útvarové a celostní psychologie, také proti škole berlínské.

V roce 1933 se stal docentem. Další jeho práce nejsou již experimentální verifikace, nýbrž mají ráz informativní. Je to především „Úvod do celostní a tvarové psychologie“ 1935 a menší knížky „Typ a typologie“ 1942 a „Osobnost“ 1944 (viz moje referáty v České mysli 37, č. 4 a 38, č. 3/4). Velmi důkladně zpracoval mnoho hesel z obecné a dětské psychologie v Pedagogické encyklopedii. Nedlouho před smrtí dokončil „Psychologii“, učebnici středního rozsahu, v níž mohl dobře použít jmenovaných předchozích studií, slovníkových hesel a časopiseckých článků a kde doplnil ještě charakterologicky pojmy Lerschovy, výklady o McDougallovi, nauku o vrstvách osoby podle Rothackera a j.

Kratina byl u nás nejvýznamnějším představitelem generace, která porazila theorii i experimentem psychologii asociativní a vystupovala pod názvem psychologie útvarová a celostní (Kratina říkal „tvarová“). Dnes je, aspoň v německé psychologii, asocianismus překonán docela a nastoupila opět nová themata; o některých z nich referoval Kratina poslední dobou také, na př. o pracovní křivce podle Pauliho (Věda a život IX, 3, 1942); chtěl jí použít i prakticky. Celostní psychologové zamítali však také kvantitativní metody jakožto atomistické, ač jejich plodnost je nepochybná. Proto byl Kratina zprvu ostře zaujat proti testování, nakonec však jeho oprávněnost plně uznal.

Kromě dvou oborů, jimž věnoval monografie, byl Kratina zvláště dobrým znalcem psychologie dítěte. Obě Kratinovy monografie se zařazují čestně do empirického zkoumání soudobé psychologie. Ostatní jeho práce stejně jako theoretické úvody studií experimentálních mají význam svou informativností, a to ne eklektickou, nýbrž založenou na stanovisku psychologie celostní. Jsou jasné a stručné, opírají se o dobré prameny, kriticky vybrané. Svým zájmem, který přesahoval i do sociologie (překlad Durkheima, Pravidla sociologické metody 1926) a do filosofie, byl výborně uzpůsoben k činnosti vzdělavatelské na školách střední i vysoké. v rozhlase, v denním i odborném tisku. Jeho vyhraněnou osobnost posoudí lépe ti, kteří jej znali zblízka.

Tardy

K vývoji českého duchového života.

Max Dvořák, Listy o životě a umění. Vydal Jaromír Pečírka. České letopisy, sv. 3. Praha, Vyšehrad, 1943, str. 202.

Po Listech úcty a přátelství (viz ČM XXXVII, str. 158) vyšly ve stejné sbírce *Maxe Dvořáka*, profesora dějin umění na universitě ve Vídni v l. 1905—1921 (nar. 24. VI. 1874 v Roudnici, zemř. 8. II. 1921 na návštěvě v Hrušovanech na Moravě) listy psané Gollovi, Šustovi (těchto je nejvíce) a Pekařovi (nejméně) od r. 1893 počínaje. Je to vlastně sestřih listů na věci převahou vědecké, umělecké, ideové a osobního vývoje, vypuštěny jsou, jak praví vydavatel, věci úzce rodinné, také oslovení i podpisy a ukončení dopisů odpadla, takže vydání má ráz čistě věcný a působí tím sice méně intimně, ale vážněji.

Dvořák, předurčen jaksi svým dědem i otcem, oběma roudnickými archiváři, k historii a archivářství, v Praze oddaný žák Gollův a intimní přítel Šustův — všichni tři mají podobné podmínky rodného prostředí (synové panských úředníků, Gollův otec byl panským lékařem v Chlumu) — obrátil se za svých studií na vídeňském dějepisném institutu vlivem prof. Wickhoffa a Riegla k dějinám umění. Po Rieglovi (1858—1905) stal se Dvořák, když byl opomenut v Praze, což těžko nesl, mř. profesorem a po Wickhoffovi (1853—1909) řádným. Prof. Wickhoff si jej zamiloval tak, že ho, zemřev jako starý mládenec, učinil svým dědicem.

Listy ukazují růst a rozvoj Dvořákův ve vědeckou osobnost velkého formátu, ukazují jej plně oddána historické disciplíně, kterou chtěl povznést z nadšeného diletantismu na opravdu vědeckou úroveň — ideál, jež vytýčili jeho oba vídeňští učitelé a jehož dosáti mu pomohlo také exaktní vyškolení v obecné vědecké metodě historické, jež si osvojil u Golla. Stálé cesty za studiem uměleckých památek po Evropě a zejména po Itálii a mnohostranný styk s kulturním světem dovedly tento vývoj k vyvrcholení. Tak se stal Dvořák představitelem toho českého typu, který vyrostl z domácí půdy, ale svými vynikajícími výkony si zjednal místo a pevně zakotvil v bývalé říšské metropoli. Jeho dílo ve velké většině připadlo německé vědě (viz zejména *Monumenta artis Germaniae*), v malé míře a spíše jen věci místního významu vědě české. Byl to bohatý český přínos rakouské a německé vědě za možnost pracovní a vlivné postavení.

Bylo to české opominutí neb nedocenení neb odstrčení, jež Dvořáka se tím více dotklo, že pocházelo od jeho učitele, jehož si velmi vážil a k němuž inul. A svědčí o jeho osobní ušlechtilosti a věcnosti jeho povahy, že poměrně brzy překonal trpkost právem z toho vzniklou a obnovil svůj dřívější oddaný a přátelský poměr k těm, kdo nehájili jeho věci nejen na jeho prospěch, nýbrž zároveň, jak z jeho úspěšné činnosti zřejmo, na prospěch národní vědy a národní kultury. A když pak by bylo bývalo možno, aby se Dvořák navrátil na domácí půdu, vrostlost do vídeňského prostředí, vděčnost a dřívější závazky, zkrátka loyálnost k působišti (přes dřívější odpor značné jeho části k Dvořákovi) a oddanost dílu rozpracovanému